

ATATÜRK'ÜN SELÂNİK'TEKİ ASKERLİK HAYATINA AİT HÂTIRALAR

BEHİÇ ERKİN

Büyük halâskâr Atatürk hakkında her memlekette her lisanda çok yazı yazıldı. Benim kalemim bu büyük dahiye dair yazı yazmağa müsait değildir, yeltensem belki bir hata işlemiş olurum, bu düşünce ile ben, Atatürk'ün Selânik'teki bazı menkibeleri ile sonradan aramızda geçen bazı konuşmaları armağan kitaba hediye etmekle iktifa ediyorum :

Atatürk'ü ne vakit tanıdım :

Erkânıharbiye Kolağası (şimdiki ön yüzbaşıya muadil) Mustafa Kemal Bey'i (Atatürkü) 1907 senesinde Selânik'te tanıdım, merkezi Şam'da bulunan beşinci ordudan merkezi Selânik olan üçüncü orduya nakledilmiş ve ordu erkânıharbiyesine memur olmuştu. Az zamanda seviştik ve samimi dost olduk. Bütün hayatları boyunca bir arada iken sık sık görüşür ve gaybubetlerinde muhabere ederdik.

Selânik'te akşamları daireden çıkınca arkadaşlarıyla oranın meşhur gazinolarından Olimpos palas ve Yonyo'da, yazın Beyazkule bahçesinde toplanır ve en çok memleket işlerinden bahsederdik.

Mustafa Kemal Bey bizimle, yani erkânıharbiye subaylarıyla birleşmekle beraber daha ziyade genç zabitlerle Kristal gazinosunda buluşur ve onları istikbale hazırlamağa çalışırdı.

Mustafa Kemal Bey'in ordunun talim ve terbiyesindeki büyük başarıları :

23 Temmuz 1908 de kanuni esasının meriyete girmesinden sonra Mustafa Kemal Bey subayların siyasetle meşgul olmaması fikrini ileri sürer ve onlara askerî vazifelerini telkine çalışırdı.

İtalyanların Trablusgarb'a taarruzları üzerine, Bingazi'ye giden Mustafa Kemal Bey'e Selânik'ten memleketin o zamanki durumu hakkında yazdığım mektuba Bingazi'de Aynımansur karargâhından 16 Temmuz 328 (29 Temmuz 1912) tarihle verdiği cevabın bir fıkrasında "askerleri siyasetle iştigalden men için maddei kanuniye yapmışlar, ben iki sene evvel hasbettesadüf bulunduğum bir kongrede

“askerleri bırakınız!., dediğim için mürteci oldum, idama mahkûm edildim” diye yazıyordu. Bu mektup Gazi'nin emirlerle 1925 senesi Eylülünde Hâkimiyeti Milliye gazetesinde neşir olundu. Bu mektubun aslı Gazi'nin diğer mektuplarla beraber Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsüne tarafımdan hediye edilmiştir.

Mustafa Kemal Bey, yüksek askerî kabiliyeti ve nefesine büyük itimadı dolayısıyla subayların ilmen ve fikren yetiştirilmesi için rütbesinin küçük olmasına rağmen çok çalışmış ve muvaffak da olmuştu.

Bu maksatla o zaman Selânik'te kurulan zabitan talimgâhı komutanlığına tayinini istedi; orduca inha olundu; fakat rütbesi küçüktür diye yapmadılar. Bir alman yarbayını gönderdiler.

Bu sırada Selânik'teki bir piyade alayı komutan vekilliğine tayin edildi, bu alayı hakikaten iyi yetiştirdi.

1908 Ocak ayında Selânik civarında Sedes çiftliği etrafında bir askerî tatbikata gittik. Ben o zaman 17 nci nişancı taburu binbaşısı idim. Mustafa Kemal Bey benim misafirim olarak tatbikatta bulundu.

Yine Aynımansur karargâhından 20 Mart 1328 (2 Nisan 1912) tarihinde bana yazdığı bir mektupta bizim, Sedes çiftliği manevrasının Aynımansur civarında İtalyanlara karşı yapılan muharebenin bazı safhalarına benzediğini hikâye ediyordu.

1909 senesi 28 Hazirandan 31 Temmuz kadar devam eden bir erkânıharbiye seyahatine ben de iştirak etmişim; o zaman Selânik - Dersaadet iltisak hattı askerî komiseri idim”. Bu seyahati ordu erkânıharbiye reisi Ali Rıza Paşa idare ediyordu. Hakikatte seyahati teşvik eden, hazırlayan, harekâtı idare eden, tatbik mevkiine koyan ve kritiğini yapan hep kolağası Mustafa Kemal Bey idi. Büyük rütbeli arkadaşlarını gücendirmeden bu vazifeyi yapmağa pek muvaffak olmuş ve hepimizi müstefit etmişti.

Yine aynı sene içinde Selânik'te bir kolordu harp oyunu tertip edilmişti. Bu harp oyununun tertibi, idaresi Mustafa Kemal Bey'e bırakılmıştı. Çok güzel idare etti; neticede kolordu komutanı namına harekâtı çok maharet ile kritik etti; bu işte de yüksek kabiliyetini gösterdi. Ordu müfettişi kritiği çok beğendi.

1908 inkılâbından evvel Sultan Hamid'in vehminden dolayı

manevra yapılmazdı. İnkılâptan sonra az çok geniş mikyasta manevralar yapıldı.

Rumeli'de Köprülü civarında yapılan bir suvari manevrasını yine aşağı yukarı Mustafa Kemal Bey tertip, idare ve kritik etmişti.

Mustafa Kemal Bey'in memur bulunduğu 5 inci kolordu tabiye tatbikatı seyahatleri yapılmış ve Mustafa Kemal Bey bu manevralara dair "Cumalı ordugâhı" ve "tabiye tatbikatı seyahatı" namile iki kitap neşretmişti.

Bu suretle bu manevralarda bulunmayan arkadaşları da istifade etmişti, bu iki eserden birer nüshası kütüphanemde mevcuttur.

İnkılâptan sonra erkânıharbiyei umumiyeden erkânıharbiye subaylarına askerî meseleler gönderilir, bunların hallinde gösterdikleri muvaffakiyete göre sicillerine işaret edilirdi. Birgün arkadaşlarla Beyazkule bahçesinde otururken, ben: "Mustafa Kemal Bey, erkânıharbiyeden gelen meseleyi hallettin mi?" diye sordum; "Hayır halletmedim ve etmiyeceğim, ben onlara mesele vereyim." demekle nefsinde karşı ne kadar itimadı olduğunu göstermişti.

Millî Mücadelede :

Ben 5 Temmuz 1920 de İstanbul'dan Ankara'ya geldim, Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret ettim. O zaman Nafia Vekili olan rahmetli İsmail Fazıl Paşa bana Anadolu demiryolları Umum Müdürlüğünü, Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet Bey de (Sayın İsmet İnönü) Erkânıharbiyei Umumiye ikinci reisliğini teklif etti. Mustafa Kemal Paşa'yı görerek hangisini kabul edeyim diye emirlerini sordum, demiryolları mühimdir, onu kabul et buyurdular ve öyle oldu.

Mustafa Kemal Paşa'nın beni bir imtihan :

Eskişehir'de, Demiryollar Umum Müdürü iken 1920 senesi sonlarına doğru, Nafia Vekili bulunan rahmetli İsmail Fazıl Paşa, beni Ankara'ya çağırdı; İcra Vekilleri Heyetine götürdü. O zamanlar vekiller heyetine Mustafa Kemal Paşa reislik ederdi. Mesele gayri müslim personelin demiryollarından uzaklaştırılması imiş. Ben, bu mütehasısları çıkaramam, evvelâ adam yetiştirelim, sonra bu iş olabilir demekle ısrar ettim, ısrarım karşısında bir karara varılamadı.

O zaman mühim telâkki edilen bu meseleyi başbaşa Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeye karar verdim.

Ben, “eğer siz bu fikirde iseniz, beni bu vazifeden af buyurunuz, demiryollarını acemi ellere vermek mesuliyetini üstüme alamam”. dedim.

Mustafa Kemal Paşa, “sen haklısın; demagoji yapıyorlar” dedikten sonra, “sen ne dersin, komunist olsak, bu din ve milliyet davalarını ortadan kaldırmış olur, işi esasından hallederiz” dediler, ben “İstanbul’dan Ferid Paşa hükûmeti tarafından takip edildiğim sırada saklı bulunduğum yerde arkadaşlardan kitap isterdim, bu arada komunizme dair bir kitap göndermişler, okudum, aklım almadı” diyerek bu fikre muhalefet etmekle beraber içimden “yarabbi İstanbul’dan kaçtım buraya geldim, burada da başıma bir komunistlik çıktı” diyordum, bu mesele üzerinde münakaşa bir saat kadar sürdü.

Meğer Mustafa Kemal Paşa beni imtihan edermiş. Çerkez Ethem ve arkadaşları Eskişehir’de komunizm fikrini yaymakta olduklarından, acaba beni de aşıladılar mı diye, bu münakaşaya girişmiş, benim komunizme tamamen muhalif olduğumu anlayınca, bana bu hususta bazı emirler verdiler, emirlerini ifa ettim, sonraları arasına bu meseleyi açar ve “seni nasıl imtihan ettim” diye lâtife ederlerdi.

Abidin Bey’in kravatını yırtması :

Bir gün mebus Dr. Abidin Bey, Büyük Millet Meclisinde boyundaki kravatı yırtmak surtile garp medeniyetine karşı isyan etmişti. O aralık Konya’ya gelen Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya “Paşam nereye gidiyoruz, kravatları yırtıyorlar, bu ne haldir” dedim. Gazi bana “sabret, bak neler olacak” cevabını verdiler. Bu sözle şapka, lâtin harfleri vesair inkılâpları kastettiklerini ima etmek istemişlerdi.

Büyük taarruza tekaddüm eden günler :

17 Ağustos 1922 günü Konya’daki evimde yemekten sonra istirahat ederken aşağıda bir gürültü duydum, kalktım, o anda Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı karşımda buldum “aman kimse duymasın ben gizli geldim, burada kalacağım” dediler.

Bu gizli seyahatin bir mânası olduğunu sezdim. O günlerde başbaşa konuşurken söz siyasî ve askerî duruma intikal etti. Gazi bana “düşman hakkında aldığım malûmatı yanyana getirdim, buna göre artık bu badireye son vermek zamanı geldiğine hükmettim” buyurdular. Ertesi gece yarısından sonra yine gizli olarak hususî

bir katarla Akşehir'e hareket buyurdular. Tekrar Konya'ya geldiler, biraz rahatsızlıkları ve hararetleri vardı, sonra tekrar Akşehir'e gittiler, 26 Ağustos 1922 sabahı "dakika tehiri idamı muciptir" işaretli bir şifreli telgrafnamelerini aldım, bunda taarruzun başladığını ve hariçle her türlü muhabere ve muvasalenin kesilmesini emir buyuruyorlardı.

Saltanatın ilgasından sonraki durum :

Gazi yine bir gün Konya'yı teşrif buyurmuşlardı. Saltanatın ilgasından bahsederken, ben "Paşam bu iş tamam olmadı, bu hane-dan yalnız hilâfetle iktifa etmez, rahat durmazlar" dedim. Bana cevaben "işte şimdilik bu kadarını kurtarabildim, senin korktuğun ciheti de elbette bir gün halledeceğiz" dediler.

Şapka meselesinin başlangıcı :

Tarihini nasılsa kayıt etmediğim bir gün bir marşandiz katarı ile Ankara'ya geliyordum. Orman çiftliği önüne geldiğimiz zaman Gazi'nin yukarıdan aşağı doğru yaya olarak indiklerini gördüm. Ben pencerede idim. Treni durdurduk, lütfen benim vagon servise çıktılar. Daha şapka meselesi bahis mevzuu değilken o gün arkalarındaki elbise kumaşından başlarına bir kasket geçirmişlerdi. "elbisemi beğendin mi? bu elbise mutlak bu kasketle giyilir" buyurdular. Şapkayı kabul ettirmek hakkındaki kararlarının ilk tezahürü bu olsa gerek. Oturduktan sonra yazıhanemin yanında birkaç tane serpuş gördüler, bunlar nedir dediler. Demiryollar personeli için bunlardan yaptıracağız, musaaadesini almak maksadiyle bu nümuneleri Nafia Vekâletine götürüyorum dedim. "Bana bak, bunlara birer vizier koydur" diye emir buyurdular.

Serpuşları o zamanki Nafia Vekili Süleyman Sırrı Bey'e gösterirken Gazi'nin emirlerini de anlattım. Şapka aleyhinde olduğunu zannettiğim Süleyman Sırrı Bey "şimdi böyle yaparsak halk demiryolunu şirket almış zanneder" gibi garip bir fikir beyan etti; ben de "şirketin mukavelesi mucibince demiryolu personeli fes giymekle mükelleftir, böyle bir suitefehhüm olamaz" cevabını verdim, tabii Gazi'nin emirleri infaz olundu.

Atatürk'ün bana karşı iltifatları :

Demiryollar Umum Müdürü iken Ankara'ya geldikçe Gazi

arasına benim servis vagonumu şereflendirirler ve yemek yerler, geç vakite kadar kalırlardı. Nafia Vekili iken de evimi şereflendirirler ve giderken çoktan beri bu kadar iyi vakit geçirmediğim diye iltifat buyururlardı.

İltifatları cümlesinden olarak bana "Erkin" soyadını vermek suretiyle iyi tanıdıkları hüviyetimi ismime de izafe buyurmuşlardı.

Bu iltifatların ebediyen minnettariyım.
